

**Třetí periodická zpráva o opatřeních přijatých k plnění závazků podle
Úmluvy proti mučení a jinému krutému nelidskému či ponižujícímu
zacházení nebo trestání
za období 1998 - 2001**

Část 1

Informace o nových opatřeních a novém vývoji v oblasti uplatňování Úmluvy

Obecné informace

1. Třetí periodická zpráva České republiky, předkládaná v souladu s ustanovením článku 19 odstavce 1 Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (dále jen „Úmluva“), navazuje na úvodní (CAT/C/21/Add.2) a druhou periodickou (CAT/C/38/Add.1) zprávu České republiky. Při vypracování zprávy byly zohledněny:
 - a) Obecné pokyny (general guidelines) k formě a obsahu zpráv o plnění závazků vyplývajících z Úmluvy předkládaných smluvními stranami (CAT/C/14);
 - b) Závěry a doporučení Výboru k druhé periodické zprávě České republiky (CAT/C/XXVI/Concl. 5/Rev. 1);
 - c) Relevantní skutečnosti a nová opatření přijatá Českou republikou k plnění závazků vyplývajících z Úmluvy ve sledovaném období.
2. Třetí periodická zpráva České republiky je předkládána za období 1. leden 1998 až 31. prosinec 2001 (dále jen „sledované období“). Česká republika přijala v tomto období především na vnitrostátní úrovni nová opatření s cílem odstranit některé dosud přetrvávající nedostatky v důsledném naplňování mezinárodněprávních závazků a vnitrostátních norem a tím přispět k dalšímu zlepšení situace v této oblasti.

Informace vztahující se k jednotlivým článkům Úmluvy

Článek 2

3. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní zákon“) definuje trestný čin mučení a jiného nelidského a krutého zacházení takto: „Kdo v souvislosti s výkonem pravomoci státního orgánu, orgánu územní samosprávy nebo soudu jinému mučením nebo jiným nelidským a krutým zacházením působí tělesné nebo duševní utrpení, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta“. U následujících kvalifikovaných skutkových podstat se trestní sazba zvyšuje. Roční až pětiletý trest odnětí svobody bude uložen pachateli, spáchá-li tento čin jako veřejný činitel¹, s nejméně dvěma dalšími osobami nebo páchá-li jej po delší dobu. Odnětím svobody na pět až deset let bude pachatel potrestán, pokud způsobí tímto činem těžkou újmu na zdraví². Způsobí-li tímto činem smrt, bude mu uložen trest odnětí svobody v rozmezí osm až patnáct let (§ 259a).
4. Kromě zařazení mučení a jiného nelidského a krutého zacházení mezi trestné činy podle trestního zákona je za důležitou součást opatření pro zabránění mučení považováno zaručení třech základních práv pro zadržené osoby³. Právo na právní pomoc od počátku zadržení, právo být po zadržení vyšetřeno lékařem dle vlastní volby a právo kontaktovat blízkou nebo jinou vybranou osobu na svobodě.
5. Právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy je podle č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Listina základních práv a svobod“) zaručeno každému od počátku řízení (čl. 37 odst. 2). Osoba zadržená podle zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní řád“), tedy podezřelá anebo obviněná, má právo zvolit si obhájce a radit se s ním již v průběhu zadržení (§ 76 odst. 6).
6. Právo být po zadržení vyšetřeno lékařem dle vlastní volby v českém právním řádu zajištěno není. Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii ČR ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o policii“) pouze stanoví, že pokud policista zjistí, že osoba, která má být umístěna v cele, je

¹ Veřejným činitelem je volený funkcionář nebo jiný odpovědný pracovník orgánu státní správy a samosprávy, soudu nebo jiného státního orgánu nebo příslušník ozbrojených sil nebo ozbrojeného sboru, pokud se podílí na plnění úkolů společnosti a státu a používá přitom pravomoci, která mu byla v rámci odpovědnosti za plnění těchto úkolů svěřena. Při výkonu oprávnění a pravomocí podle zvláštních právních předpisů je veřejným činitelem také fyzická osoba, která byla ustanovena lesní stráží, stráží přírody, mysliveckou stráží nebo rybářskou stráží. K trestní odpovědnosti a ochraně veřejného činitele se podle jednotlivých ustanovení tohoto zákona vyžaduje, aby trestný čin byl spáchán v souvislosti s jeho pravomocí a odpovědností (§ 89 odst. 9 trestního zákona).

² Těžkou újmu na zdraví se rozumí jen vážná porucha zdraví nebo vážné onemocnění. Za těchto podmínek je těžkou újmu na zdraví, a) zmrzačení, b) ztráta nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti, c) ochromení údu, d) ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí, e) poškození důležitého orgánu, f) zohyždění, g) vyvolání potratu nebo usmrcení plodu, h) mučivé útrapy nebo ch) delší dobu trvající porucha zdraví (§ 89 odst. 7 trestního zákona).

³ Výraz „zadržené osoby“ používáme jako souhrnný výraz pro osoby zbavené svobody a umístěné v policejní cele. Taková osoba zbavená svobody a umístěná v policejní cele může být buď zajištěna podle zákona o policii (zákon č. 283/1991 Sb.) anebo zadržena podle trestního řádu (zákon č. 141/1961 Sb.). Zajistit je možné osobu, která a) svým jednáním bezprostředně ohrožuje svůj život nebo život nebo zdraví jiných osob nebo majetek; b) se pokusila o útěk při předvedení na policii za účelem podání vysvětlení nebo prokázání totožnosti; c) na policejním útvaru slovně uráží jinou osobu nebo policistu anebo úmyslně znečišťuje či poškozuje zařízení nebo policejní majetek. Zadržená podle trestního řádu může být osoba obviněná anebo podezřelá ze spáchání trestného činu.

zraněna, nebo upozorní-li tato osoba na svou závažnější chorobu anebo je důvodné podezření, že tato osoba takovou chorobou trpí, zajistí její lékařské ošetření a vyžádá vyjádření lékaře, zda osoba může být umístěna v cele (§ 28 odst. 3). Lékařská péče se poskytuje i osobě umístěné v cele. Pokud tato osoba onemocní, ublíží si na zdraví, či se pokusí o sebevraždu, policista, který vykonává ostrahu cely, učiní potřebná opatření směřující k záchraně jejího života a zdraví, zejména jí poskytne první pomoc a přivolá lékaře, od něhož vyžádá stanovisko k dalšímu setrvání osoby v cele, nebo o jejím umístění ve zdravotnickém zařízení (§ 32). Ani jedno ze zmíněných ustanovení však nezaručuje těmto osobám právo nechat se vyšetřit lékařem dle vlastní volby. Podle ust. § 9 odst. 2 zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů je však právo na svobodnou volbu lékaře omezeno pouze u osob ve vazbě a výkonu trestu odnětí svobody, což znamená, že osoby zajištěné anebo zadržené v policejní cele právo na svobodnou volbu lékaře podle tohoto zákona mají.

7. Třetí pojistka proti špatnému zacházení, právo kontaktovat blízkou nebo jinou vybranou osobu na svobodě, v této formě zaručena není. Policista je po zajištění osoby povinen na její žádost vyrozumět o jejím zajištění osobu blízkou (§ 12 odst. 3)⁴ nebo jinou určenou osobu. (§ 14 odst. 4).

Článek 3

Vydávání

8. V roce 2001 byla přijata rozsáhlá novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb., který nabude účinnosti 1. ledna 2002. Podle této novely o vydání rozhoduje místně příslušný krajský soud na základě předběžného šetření státního zástupce. Předběžné šetření může být zahájeno na žádost cizího státu o vydání nebo i bez žádosti. Státní zástupce má právo vydat příkaz k zadržení osoby, o jejíž vydání jde. Je však povinen ji nejpozději do 48 hodin od zadržení dodat soudu s návrhem na vzetí do vazby, pokud sám na základě provedeného šetření nerozhodne o jejím propuštění.
9. Soud potom ve veřejném zasedání rozhodne o tom, zda je vydání přípustné. Pokud rozhodne, že vydání přípustné není a osoba, o jejíž vydání jde, je ve vazbě, rozhodne zároveň o propuštění z vazby. V případě, že soud rozhodne o přípustnosti vydání, je vazba obligatorní a soud není vázán vazebními důvody podle ust. § 67 trestního řádu. Proti rozhodnutí je přípustná stížnost, která má odkladný účinek. Zároveň se omezuje odkladný účinek stížnosti státního zástupce proti rozhodnutí o propuštění z vazby. Pokud má mít stížnost státního zástupce odkladný účinek, musí být podána ihned po vyhlášení rozhodnutí.
10. Předseda senátu krajského soudu⁵ může rozhodnout na návrh státního zástupce o vzetí do vydávací vazby, hrozí-li možnost útěku osoby, o jejíž vydání jde. Nově je ustanovená povinnost soudu vyslechnout osobu, o jejíž vydání se jedná předtím, než rozhodne o vzetí

⁴ Jde o osobu, která podle § 12 odst. 3 zákona o policii může odepřít podání vysvětlení policii. Je to osoba, která by jím sobě, svému příbuznému v pokolení přímém, svému sourozenci, osvojiteli, osvojenci, manželu nebo druhu anebo jiným osobám v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by právem pocítovala jako újmu vlastní, způsobila nebezpečí trestního stíhání nebo nebezpečí postihu za přešoupek.

⁵ O vydávání rozhoduje na veřejném zasedání krajský soud, který podle zákona o soudech a soudcích (zákon č. 335/1991 Sb.) rozhoduje v senátu, při předběžném šetření tak o vzetí do vazby rozhoduje předseda senátu

do vazby. Lhůty stanovené v trestním řádu pro vazbu v rámci vnitrostátně vedeného trestního řízení (ust. § 67 trestního řádu)⁶ se vztahují i na vazbu v extradičním řízení.

11. Pokud pominou důvody, pro které byla osoba vzata do vydávací vazby, rozhodne soud o jejím propuštění na její návrh nebo i bez návrhu. Stejně tak je povinen soud tuto osobu z vazby propustit, pokud bylo předběžné šetření zahájeno bez žádosti cizího státu o vydání a tato žádost nebyla České republice doručena do 40 dnů ode dne vzetí do vazby.
12. Co se týče uplatňování zásady „non-refoulement“ při vydávání podle čl. 3 Úmluvy, v ustanovení o vydávání není tato zásada explicitně zmiňována tak, jak je tomu v právní úpravě vyhoštění a správního vyhoštění.

Vyhoštění

13. Konkrétní opatření související s výkonem trestu vyhoštění nově zakotvila až novela trestního řádu z roku 1997. Tato právní úprava stanovila, jaká opatření a jaké úkony může předseda senátu (eventuelně ministerstvo spravedlnosti) učinit v souvislosti s trestem vyhoštění.
14. Jestliže byl uložen trest vyhoštění a rozsudek nabyl právní moci, vyzve soud odsouzeného, aby opustil území České republiky a pokud nehrozí obava, že odsouzený, který je na svobodě, se bude skrývat nebo jinak mařit výkon rozhodnutí, pak mu může soud stanovit přiměřenou lhůtu k vycestování za účelem obstarání jeho záležitostí.
15. Pokud existuje obava z maření výkonu trestu vyhoštěným, pak může soud vydat rozhodnutí o vzetí do vyhošťovací vazby. Vazba však může být v tomto případě (a to na rozdíl od vazby vydávací) nahrazena zárukou, slibem nebo peněžitou zárukou.
16. Novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb. přinesla pouze minimální změny v právní úpravě trestu vyhoštění a jeho výkonu. Podstatné je nové ustanovení, které stanoví povinnost soudu upustit od výkonu trestu vyhoštění, pokud nastaly skutečnosti, pro které trest vyhoštění nelze uložit.
17. Princip „non-refoulement“ je zakotven v ustanoveních o trestu vyhoštění v trestním zákoně. Je zde výslovně uvedeno, že trest vyhoštění nelze mezi jinými důvody udělit v případě, že by vyhoštění vystavilo pachatele mučení či nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo že bude ve státě, do kterého by měl být vyhoštěn, pronásledován pro svoji rasu, národnost, příslušnost k určité sociální skupině, politické nebo náboženské smýšlení.
18. Aplikace zákona o výkonu vazby na vyhošťovací vazbu se jeví jako problematická. U osob vzatých do vazby podle ust. § 67 trestního řádu⁶ jsou z důvodů probíhajícího trestního řízení opodstatněná rozdílná, vesměs přísnější omezení než u osob vzatých do vyhošťovací vazby, tedy osob pravomocně odsouzených, jejichž vina již byla v trestním řízení prokázána. Jediným důvodem, pro který se osoby s trestem vyhoštění nacházejí ve vazbě, je obava ze skrývání nebo jiného maření výkonu trestu a nemožnost vykonat trest

⁶ Ust. § 67 upravuje důvody pro uvalení „standardní“ vazby v přípravném řízení a řízení před soudem. Jsou jimi skutečnosti, které odůvodňují obavu, že obviněný a) uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak trestnímu stíhání nebo trestu vyhnul, zejména nelze-li jeho totožnost hned zjistit, nemá-li stálé bydliště anebo hrozí-li mu vysoký trest, b) bude působit na dosud nevyslechnuté svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání, nebo c) bude pokračovat v trestné činnosti, pro niž je stíhán, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil.

vyhoštění. Proto není důvod pro jakákoli další omezení vyplývající ze zákona o výkonu vazby, především ta, jež se týkají omezování kontaktů s vnějším světem. Při rozhodování o vzetí do vazby mnohdy tyto osoby nejsou soudcem vyslechnuty. Problematická je také absence ustanovení, které by určovalo maximální možnou délku vyhošťovací vazby. Vyřizování formalit spojených s vystavením náhradního cestovního dokladu může v některých případech trvat nepřiměřeně dlouho anebo doklad není vystaven vůbec, protože zastupitelské úřady cizích států nejsou ochotny ke spolupráci. Dílčím problémem je nejednotná praxe soudů při rozhodování o propuštění z vyhošťovací vazby, pokud nelze v přiměřené době zajistit cestovní doklady nutné k výkonu trestu vyhoštění.

Správní vyhoštění

19. Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o pobytu cizinců“) sloučil právní instituty vyhoštění a zákazu pobytu na území ČR v právní institut správní vyhoštění, kdy délka platnosti rozhodnutí o správním vyhoštění nahrazuje sankci zákazu pobytu na území ČR. V hlavě X zákona o pobytu cizinců jsou zakotveny podmínky ukládání správního vyhoštění, doba, na kterou je možné správní vyhoštění uložit, podmínky k odstranění tvrdosti správního vyhoštění a úhrada nákladů s ním spojených.
20. Správní vyhoštění je ukončení pobytu cizince na území České republiky na základě rozhodnutí policie. Toto vyhoštění není trestem za spáchaný trestný čin podle trestního zákona, ale je vždy spojeno s méně či více závažným porušením pobytových předpisů. Podle závažnosti přestupku pak určí policie dobu, po kterou nelze umožnit vstup cizinci na území. Řízení o správním vyhoštění se řídí správním řádem, rozhodujícím správním orgánem je zde služba cizinecké a pohraniční policie. Proti rozhodnutí o správním vyhoštění může cizinec podat odvolání ve lhůtě pěti dnů ode dne oznámení tohoto rozhodnutí.
21. V červenci roku 2001 vstoupila v platnost novela zákona o pobytu cizinců, která rozšířila přestupky a jednání, za které je možné uložit správní vyhoštění. Správní vyhoštění lze uložit na dobu maximálně 10 let. Rozhodnutí o vyhoštění nelze vydat, jestliže by jeho důsledkem byl nepřiměřený zásah do soukromého nebo rodinného života cizince. Existují však informace o tom, že v některých případech k šetření o zásahu do soukromého či rodinného života nedošlo.
22. Zákon o pobytu cizinců stanoví podmínky, za kterých nelze v žádném případě vykonat rozhodnutí o správním vyhoštění. Jedná se o institut „překážka vycestování“. Cizinci nelze ukončit pobyt v případě, že by byl vyhoštěn do státu, kde mu hrozí nebezpečí mučení, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestu anebo je jeho život ohrožen v důsledku válečného konfliktu, dále do státu, kde je ohrožen jeho život nebo svoboda z důvodu jeho rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině nebo pro politické přesvědčení nebo do státu, který žádá o jeho vydání pro trestný čin, za který zákon tohoto státu stanoví trest smrti.

Článek 4

23. K tomuto článku Česká republika neuvádí žádné nové skutečnosti.

Článek 5

24. K tomuto článku Česká republika neuvádí žádné nové skutečnosti.

Článek 6

25. Osobu podezřelou ze spáchání trestného činu lze zadržet a osobu obviněnou lze vzít do vazby, přičemž na trestný čin mučení a jiného nelidského a krutého zacházení podle § 259a trestního zákona se nevztahují v tomto smyslu žádná zvláštní ustanovení.

26. Za předpokladu, že je dán některý z důvodů vazby⁶ může vyšetřovatel zadržet v naléhavých případech osobu podezřelou ze spáchání trestného činu. Osobu obviněnou z trestného činu může zadržet, pokud pro neodkladnost věci nelze rozhodnutí o vazbě předem opatřit. V obou případech musí být zadržená osoba nejpozději do 48 hodin odevzdána soudu, který rozhodne o jejím propuštění na svobodu nebo vzetí do vazby. Zadržená osoba má právo zvolit si obhájce a radit se s ním již v průběhu zadržení. Nárok na ustanovení obhájce na náklady státu má zadržená osoba pouze v zákonem určených případech.⁷ Ve sledovaném období byla novelou Listiny základních práv a svobod č. 162/1998 Sb. a následnou novelou trestního řádu č. 166/1998 Sb. prodloužena výše zmíněná lhůta pro odevzdání zadrženého soudu z 24 na 48 hodin. Původní čtyřiaadvacetihodinová lhůta se ukázala být příliš krátká z hlediska náležitého zjištění důvodů vazby pro účely rozhodnutí o zadržené osobě. Podle informací Nejvyššího státního zastupitelství se nová úprava v praxi osvědčila.

27. Novela trestního řádu (zák. č. 265/2001 Sb.) se dotkla i ustanovení o vazbě. Tato ustanovení se vztahují na všechny trestné činy včetně trestného činu mučení a jiného nelidského a krutého zacházení. Důvody vzetí do vazby⁶ zůstaly nezměněny. Nadále je to důvodná obava, že obviněný uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak vyhnul trestu nebo trestnímu stíhání, že bude působit na svědky nebo spoluobviněné či jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání anebo že bude opakovat trestnou činnost, dokoná trestný čin, o který se pokusil nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo jím hrozil. Nově se však v tomto ustanovení uvádí, že obviněného lze vzít do vazby za předpokladu splnění některého z výše uvedených důvodů pouze tehdy, pokud v době rozhodování nelze účelu vazby dosáhnout jiným opatřením (§67).

28. Nově se stanovují případy, kdy vazbu nelze uložit. Kritériem je závažnost trestného činu posuzovaná podle výšky trestu, který za něj zákon ukládá. Do vazby tedy nelze vzít osobu stíhanou pro úmyslný trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje dvě léta a osobu stíhanou pro trestný čin spáchaný z nedbalosti, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta. U trestného činu mučení a jiného nelidského a krutého zacházení je horní hranice trestní

⁷ § 36 trestního řádu stanoví, že obviněný musí mít obhájce již v přípravném řízení, je-li ve vazbě, ve výkonu trestu odnětí svobody nebo na pozorování ve zdravotnickém ústavu, je-li zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena, jde-li o řízení proti mladistvému, jde-li o řízení proti uprchlému a také pokud se jedná o řízení o trestném činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let. Obviněný musí mít obhájce také tehdy, považuje-li to soud a v přípravném řízení vyšetřovatel nebo státní zástupce za nutné, zejména proto, že vzhledem k duševním nebo tělesným vadám obviněného mají pochybnosti o jeho způsobilosti náležitě se hájit. Obviněný musí mít obhájce též v řízení o vydání do ciziny a v řízení, v němž se rozhoduje o uložení ochranného léčení s výjimkou ochranného léčení protialkoholního.

sazby stanovena na tři léta.⁸ Uvedená omezení týkající se vzetí obviněného do vazby se však nepoužijí za podmínek, jež zákon přesně specifikuje. Mezi jinými je to případ, kdy obviněný uprchl nebo se skrýval, pokračoval v trestné činnosti, pro níž je stíhán, mařil objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání apod.

29. vzetí do vazby rozhoduje soud. V přípravném řízení, tedy v stadiu trestního stíhání od sdělení obvinění do podání obžaloby, rozhoduje o vzetí do vazby na návrh státního zástupce soudce. O dalším trvání vazby rozhoduje soud a v přípravném řízení státní zástupce. O propuštění obviněného z vazby může i bez žádosti rozhodnout v přípravném řízení státní zástupce. Avšak nevyhoví-li státní zástupce žádosti o propuštění z vazby, je povinen ji předložit k rozhodnutí soudu. Po podání obžaloby činí rozhodnutí související s propuštěním z vazby soud.
30. Pouze částečně v souladu s bodem 3 tohoto článku Úmluvy stanovuje zákon povinnost soudu v případě, že je do vazby vzat cizinec, vyrozumět o této skutečnosti konzulární úřad státu, jehož je cizinec občanem. Praxe v tomto případě odpovídá Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích⁹, jíž je Česká republika smluvní stranou, cizinec vzatý do vazby je informován příslušnými orgány o této jejich povinnosti, ty mu zároveň sdělí, že pokud si to nepřeje, jeho vzetí do vazby konzulárnímu úřadu neoznámí.

Článek 7

31. Kromě trestného činu mučení a jiného nelidského a krutého zacházení (§ 259a trestního zákona) se mezi trestné činy podle článku 4 Úmluvy zařazuje i vojenský trestný čin porušování práv a chráněných zájmů vojáků (§§ 279a, 279b trestního zákona¹⁰).
32. Následující tabulka obsahuje počty trestních věcí, které byly prošetřovány pro podezření ze spáchání trestného činu mučení a jiného nelidského a krutého zacházení podle § 259a trestního zákona a trestného činu porušování práv a chráněných zájmů vojáků podle §§ 279a, 279b trestního zákona.

⁸ Na mučení a jiné nelidské a kruté zacházení jako úmyslný trestný čin se nové omezení pro vzetí do vazby nevztahuje.

⁹ čl. 36 stanoví, že příslušné orgány přijímajícího státu budou bez prodlení informovat konzulární úřad vysílajícího státu o případech, kdy v jeho konzulárním obvodu státní příslušník vysílajícího státu byl zatčen, uvězněn, dán do vazby nebo zadržen jiným způsobem, pokud o to uvedený státní příslušník požádá.

¹⁰ § 279a – „(1) Kdo vojáka stejné hodnosti nutí k osobním úsluhám nebo ho omezuje na právech nebo svévolně ztěžuje výkon jeho služby, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok. (2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 násilím nebo pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy, b) spáchá-li takový čin nejméně se dvěma osobami, nebo c) způsobí-li takovým činem ublížení na zdraví. (3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 zvláště surovým způsobem nebo se zbraní, b) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví nebo jiný zvláště závažný následek, nebo c) spáchá-li takový čin za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu nebo za bojové situace. (4) Odnětím svobody na osm až patnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt“.

§ 279b - „(1) Kdo podřízeného nebo nižšího nutí k osobním úsluhám nebo ho omezuje na právech nebo svévolně ztěžuje výkon jeho služby, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta. (2) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 násilím nebo pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy, b) spáchá-li takový čin nejméně se dvěma osobami, nebo c) způsobí-li takovým činem ublížení na zdraví. (3) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán, a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 zvláště surovým způsobem nebo se zbraní, b) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví nebo jiný zvláště závažný následek, nebo c) spáchá-li takový čin za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu nebo za bojové situace. (4) Odnětím svobody na osm až patnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.“

| | | 1998 | | 1999 | | 2000 | |
|--------|------------|------|------|-------------------|------|------|------|
| | | muži | ženy | muži | ženy | muži | ženy |
| § 259a | stíháno | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| | obžalováno | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| | odsouzeno | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| § 279a | stíháno | 113 | 0 | 116 | 0 | 105 | 0 |
| | obžalováno | 79 | 0 | 101 | 0 | 84 | 0 |
| | odsouzeno | 47 | 0 | 98 | 0 | 73 | 0 |
| § 279b | stíháno | 159 | 0 | 91 | 0 | 102 | 0 |
| | obžalováno | 139 | 0 | 74 | 0 | 90 | 0 |
| | odsouzeno | 84 | 0 | 114 ¹¹ | 0 | 67 | 0 |

33. Jak vyplývá z uvedené tabulky, ve sledovaném období nebyl nikdo stíhán, obžalován ani odsouzen pro trestný čin mučení a jiného krutého a nelidského zacházení. Stejně tak tomu bylo i v předchozím období. Tento trestný čin byl do trestního zákona zařazen novelou zák. č. 290/1993 Sb., která nabyla účinnosti 1. ledna 1994. Od té doby nebyla jeho ustanovení ani jednou použita.

Článek 8

34. Jak již bylo uvedeno v předchozích zprávách v právním řádu České republiky neexistuje překážka, která by zabraňovala plnění závazků vyplývajících z tohoto článku. Úmluva je bezprostředně závazná podle článku 10 Ústavy České republiky a je tedy dostatečným právním nástrojem pro vydání osoby podezřelé ze spáchání trestného činu podle článku 4 Úmluvy i do státu, s nímž Česká republika nemá uzavřenou smlouvu o vydávání.

Článek 9

35. Nejvyšší státní zastupitelství ve sledovaném období neposkytovalo právní pomoc jinému státu v souvislosti s trestním řízením zahájeným podle článku 4 Úmluvy.

Článek 10

36. Vzdělávání pracovníků **Vězeňské služby** zajišťuje Institut vzdělávání Vězeňské služby ČR a probíhá v několika úrovních. Výchova k lidským právům, jejíž součástí jsou i otázky zákazu mučení a jiného krutého, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání, je obsažena v každé z těchto úrovní a je zahrnuta prakticky do každého odborného předmětu, který pracovníci VS absolvují.

37. Základní úroveň vzdělávání tvoří desetitýdenní nástupní kurzy, které absolvují všichni příslušníci Vězeňské služby. Vyučují se: základy práva a společenských věd (základy psychologie, základy pedagogiky, základy práva a profesní etika), odborné předměty

¹¹ Průběh trestního řízení není závislý na kalendářním roce, proto v roce 1999 počet odsouzených převýšil počet zahájených trestních řízení.

(výkon strážní, eskortní a dozorčí služby, výkon služby justiční strážce, výkon trestu odnětí svobody, výkon vazby) a bojová příprava a sebeobrana. Vyučování čerpá především ze Standardních minimálních pravidel pro zacházení s vězni, Evropských vězeňských pravidel, z Kodexu pro chování osob prosazujících zákon, z Listiny základních práv a svobod a z jiných zdrojů.

38. Vyšší vzdělanostní úroveň představují specializační kurzy. Jejich cílem je získání nových poznatků a dovedností z odborné oblasti, profesní etiky, práva a psychologie. Kurzy jsou organizovány periodicky a jsou určeny pracovníkům podle funkce, kterou vykonávají. Všechny kurzy slouží k rozšíření obzoru specialistů v dané problematice, ke snadnější orientaci v mezilidských vztazích, k získání nových informací a v neposlední řadě slouží k navázání kontaktů s dalšími pracovníky v obdobných funkcích z jiných věznic a výměně zkušeností.
39. Na institutu vzdělávání Vězeňské služby ČR byla ustanovena komise pro výchovu k lidským právům. Pod její záštitou byl dokončen překlad manuálu pro výchovu k lidským právům ve Vězeňské službě, podle něhož budou probíhat v nástupních kurzech tréninkové aktivity vedoucí k respektování lidských práv. Tyto aktivity budou zařazeny do výuky poprvé zkušebně v nástupních kurzech u justiční strážce v červenci 2001, poté se jich zúčastní všichni učitelé Institutu vzdělávání, aby je též mohli využít k vyučování ve svých předmětech. Součástí tohoto rozsáhlého projektu bude i příprava dalších pracovníků Vězeňské služby tak, aby výchova k lidským právům byla pokryta paralelně jak v Institutu vzdělávání tak také ve všech organizačních článcích Vězeňské služby.
40. V systému odborné přípravy **vojáků Armády ČR, příslušníků Policie ČR a obecní policie** a promítnutí zásady zákazu mučení a jiného krutého, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání nenastala ve sledovaném období žádná změna. V rámci vzdělávacích aktivit Policie ČR se v roce 2000 uskutečnila konference „Policie a lidská práva“ a ve spolupráci s Ministerstvem vnitra vydalo Dokumentační a informační středisko Rady Evropy brožuru „Návštěvy CPT – o co se vlastně jedná?“, která byla distribuována na policejní útvary.
41. Respekt **soudců a státních zástupců** k zákazu mučení a jiného krutého, nelidského či ponižujícího zacházení by měl být primárně zajištěn jejich právnickým vzděláním. Další vzdělávání soudců a státních zástupců zajišťuje Institut pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, který spadá pod metodické vedení Ministerstva spravedlnosti. Ve sledovaném období Institut žádné systematické doškolování v této oblasti nepořádal. Otázka zákazu mučení a jiného špatného zacházení je však obsažena v seminářích zaměřených na ochranu lidských práv. V letech 1995 – 1998 se uskutečnil cyklus odborných seminářů k výkladu evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod pro soudce. Státní zástupci jsou systematicky celoživotně proškolení v dodržování etických pravidel svého povolání. Etický kodex pro státní zástupce a soudce zatím vydán nebyl. Avšak součástí návrhu novely zákona o státním zastupitelství, který nyní projednává Senát Parlamentu ČR¹², je poměrně obsáhlý katalog povinností státních zástupců, z nichž některé mají vysloveně etický obsah. Obdobná ustanovení jsou obsažena i v návrhu novely zákona o soudech a soudcích.

Článek 11

¹² Podle stavu ke dni 20. 11. 2001

42. V roce 1998 byla přijata novela Listiny základních práv a svobod (zákon č. 162/1998 Sb.). Na ni navázala novela trestního řádu (zákon č. 166/1998 Sb.). Na základě těchto předpisů byla prodloužena lhůta, ve které musí být obviněný nebo podezřelý po zadržení předán soudu, ze 24 na 48 hodin. Prodloužení lhůty si vyžádala snaha státních zástupců důkladněji zjistit, zda jsou v konkrétním případě dané důvody pro vzetí zadržené osoby do vazby či jejího propuštění na svobodu, o kterých po uplynutí zmíněné lhůty rozhoduje soudce. Podle informací Nejvyššího státního zastupitelství se tato úprava v praxi osvědčila.

Výkon trestu odnětí svobody

43. V roce 1999 byl přijat nový zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody (dále jen „zákon o výkonu trestu“), který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2000 a nahradil předchozí zastaralou právní úpravu z roku 1965. Na zákon navázala také nová vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

44. V obecních ustanoveních nový zákon explicitně formuluje hlavní zásady výkonu trestu odnětí svobody. Podle nich může být trest vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody, avšak za podmínky, že tím není ohrožena potřeba ochrany společnosti. S odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.

45. Zákon zavádí nové členění věznic podle způsobu vnějšího střežení a zajištění bezpečnosti do čtyř základních typů, a to věznice s dohledem, dozorem, ostrahou a zvýšenou ostrahou, přičemž ve věznicích s dohledem je zaveden nejmírnější a ve věznici se zvýšenou ostrahou nejprísnější režim. Práva a povinnosti odsouzených jsou v zákoně stanovena jednotně pro všechny typy věznic.

46. Jedním z cílů nové právní úpravy byla snaha o širší zapojení obcí a nestátních subjektů do zajišťování výkonu trestu odnětí svobody. V zákoně byly vytvořeny podmínky ke zřízení „poradních sborů“ ve věznicích složených z odborníků různých profesí a zástupců obce, kteří nejsou ve věznici zaměstnáni. Poradní sbory se mají podílet na řešení každodenních i koncepčních problémů výkonu trestu odnětí svobody. V praxi je však těžké zajistit odborníky pro tuto práci, protože je dobrovolná a bez nároku na odměnu a ty, kteří by mohli v poradních sborech působit, k této činnosti nemotivuje. Existuje tedy pouze několik věznic, kde byl poradní sbor zřízen a funguje. Dalším opatřením, kterým zákon sleduje prohloubení spolupráce obcí a nestátních subjektů při zajišťování výkonu trestu odnětí svobody, je možnost zřízet po dohodě s vlastníkem věznice i v nestátních objektech, a po dohodě s obcí zřízet věznice pro místní výkon trestu, v nichž by odsouzení ke krátkým trestům vykonávali práce ve prospěch obce. Přesto, že tyto podmínky byly v zákoně vytvořeny, dosud se nepodařilo zprovoznit věznici v nestátním objektu. Stejně tak žádná obec neprojevila zájem zřízet věznici pro místní výkon trestu. Obce podporují spíše alternativní tresty, především výkon obecně prospěšných prací.

47. Nová právní úprava zavedla změny, jejichž cílem bylo usnadnit udržování sociálních kontaktů odsouzených. Tyto změny se dotýkají především ustanovení upravujících režim

návštěv, možnost odsouzených použít telefon a výkon trestu u matek nezletilých dětí. Ustanovení o přijímání a odesílání korespondence zůstala nezměněna.

48. Právo přijímat návštěvy bylo nově upraveno tak, že odsouzený má právo na návštěvu blízkých osob na dobu celkem až 3 hodiny během jednoho kalendářního měsíce. Ze závažných důvodů však lze odsouzenému povolit i návštěvu jiných než blízkých osob. Stanovení doby návštěv však vyjadřuje její maximální, a ne minimální rozsah, což dává prostor pro výklad, podle kterého se nárok odsouzených na návštěvu v některých případech neodůvodněně zkracuje. Vhodným řešením by bylo stanovit minimální nárok pokud jde o délku trvání návštěv.
49. Podle nového zákona se odsouzenému v odůvodněných případech umožní použití telefonu ke kontaktu s osobou blízkou¹³. Ze závažných důvodů lze odsouzenému povolit použití telefonu i ke kontaktu s jinou osobou. Náklady s tím spojené hradí odsouzený. Vězeňská služba je v obou případech oprávněna obeznamovat se s obsahem telefonátů formou odposlechu.
50. Zákon stanovil podmínky pro zlepšení situace matek nezletilých dětí ve výkonu trestu. Za stanovených podmínek dává odsouzeným ženám možnost mít u sebe ve výkonu trestu dítě do tří let jeho věku. Ženě, která před nástupem výkonu trestu řádně pečovala o své nezletilé dítě, umožňuje prodloužit dobu přerušování výkonu trestu až o 10 dnů v kalendářním roce k návštěvě dítěte. Praktické zajištění výkonu trestu matek spolu s dětmi do tří let je materiálně, technicky i personálně náročné a proto pro něj doposud nebyly vytvořeny podmínky. V současné době se však zpracovává koncepce výkonu trestu matek s dětmi ve Věznici Světlá nad Sázavou.
51. Významnou změnou oproti předchozí právní úpravě bylo zrušení ustanovení o minimální ubytovací ploše bez jakékoliv náhrady. Česká republika má dlouhodobě problémy s přeplněností věznic, která kulminovala v roce 2000, kdy byly ubytovací kapacity věznic a vazebních věznic naplněny na 117,2%. Snahám o znovuzavedení omezení spočívajícího ve stanovení minimální ubytovací plochy se kompetentní orgány brání s odůvodněním, že by se tím nastolil protizákonný stav. I když přeplněnost věznic od roku 2000 soustavně klesá, ubytovací kapacity jsou stále překračovány.
52. Následující tabulka uvádí přehled počtů vězňených osob a naplněnosti ubytovacích kapacit v letech 1998 – 2001.

| K datu | Obvinění | | | Odsouzení | | | Celkem | | | Ubytovací kapacita | Naplněnost ubytovací kapacity v % |
|--------------|----------|------|--------|-----------|------|--------|--------|------|--------|--------------------|-----------------------------------|
| | Muži | Ženy | Celkem | Muži | Ženy | Celkem | Muži | Ženy | Celkem | | |
| 1. 1. 1998 | 7413 | 323 | 7736 | 13347 | 477 | 13824 | 20760 | 800 | 21560 | 18 907 | 114,0 |
| 1. 1. 1999 | 6779 | 346 | 7125 | 14423 | 519 | 14942 | 21202 | 865 | 22067 | 19 283 | 114,4 |
| 1. 1. 2000 | 6566 | 368 | 6934 | 15510 | 616 | 16126 | 22076 | 984 | 23060 | 19 632 | 117,2 |
| 1. 1. 2001 | 5604 | 363 | 5967 | 14966 | 605 | 15571 | 20570 | 968 | 21538 | 20 244 | 106,4 |
| 21. 11. 2001 | 5332 | 310 | 5642 | 14443 | 559 | 15002 | 19775 | 869 | 20644 | 20 168 | 103,0 |

¹³ „Osobou blízkou je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní“ (ust. § 116 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

53. Opatřením, od něhož se očekává významný vliv na snížení počtu vězňených osob, bylo přijetí zákona č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě a novely trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb. Oba zákony představují nástroje nové trestní politiky spočívající v účinném prosazování alternativních trestů, které jsou především v případech méně závažné trestné činnosti, kterých systémem trestní justice prochází většina, efektivnější než výkon trestu odnětí svobody. Změnu v podobě většího počtu ukládaných alternativních trestů lze důvodně předpokládat v souvislosti s právě se rozvíjejícím systémem probační a mediační služby, jejíž střediska, která působí v sídlech okresních soudů (nebo naroveň jim postavených obvodních nebo městských soudů), mají zajišťovat dohled nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, výkon alternativních trestů, ale také zprostředkovávat mimosoudní řešení trestních věcí. S předpokládaným poklesem počtu vězňených osob se očekává nejen zlepšení ubytovacích podmínek, ale především zvýšení možnosti výchovného působení na vězně, které je za současného stavu často jen obtížně realizovatelné.
54. Na základě doporučení Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání byl novou právní úpravou zaveden dozor nad dodržováním právních předpisů při výkonu trestu odnětí svobody. Dozor vykonává pověřený státní zástupce krajského státního zastupitelství, v jehož obvodu se trest vykonává (viz informace k článku 13).
55. Kromě pozitivně hodnocených změn přinesl nový zákon o výkonu trestu i některé změny, které nejsou odbornou veřejností hodnoceny jednoznačně. Jednou z nich je stanovení povinnosti hradit náklady výkonu trestu pro všechny odsouzené, tedy i ty, kteří nemají možnost pracovat. Tuto povinnost mají i ti odsouzení, kteří si formou denního studia doplňují vzdělání a tudíž nemohou být zařazeni do práce. Tato skutečnost významně ovlivňuje jejich motivaci k dalšímu vzdělávání. Je nutno uvést, že i když jsou odsouzení povinni nahradit pouze zlomek skutečných nákladů výkonu trestu, má tato právní úprava negativní vliv na jejich schopnost znovu se po propuštění začlenit do společnosti a vyhýbat se další trestné činnosti. Zejména u odsouzených k dlouhým trestům se v praxi objevují případy, kdy je dluh odsouzeného po propuštění z věznice tak velký a jeho šance získat práci tak malá, že jen těžko nacházejí zákonný způsob, jak získat prostředky k zajištění základních potřeb, což je v některých případech vede k opětovnému páchání trestné činnosti.
56. Předmětem diskuse je i ustanovení, na jehož základě nemůže odsouzený, který nepracuje, volně disponovat prakticky s žádnou částí svých peněz. Ve věznicích platí bezhotovostní platební styk a proto vězni fyzicky žádné peníze nemají. Z těch peněz, které mají v úschově ve věznici, se automaticky a přednostně strhávají splátky na úhradu škody způsobené trestným činem, pohledávek spojených s trestním řízením a náklady výkonu trestu odnětí svobody. Peníze, které si při nástupu do výkonu trestu ve věznici uloží, se použijí na úhradu těchto splátek. Velká část odsouzených v současné době nepracuje, protože jim vězeňská služba není schopna práci zajistit, a nemají tedy žádný zdroj příjmů. Pokud jim někdo peníze do věznice pošle, použijí se opět přednostně na úhradu výše zmíněných splátek. Pro mnohé odsouzené tak vzniká situace, kdy se zákonným způsobem vůbec nedostanou k penězům a nemohou si koupit ani běžné doplňky k stravě, včetně osobních hygienických potřeb. Za těchto okolností narůstá obecná nespokojenost i napětí ve vztazích mezi vězni navzájem i mezi vězni a personálem.

57. Problematickým se jeví i ustanovení, které obsahuje speciální definici účelu doživotního trestu odnětí svobody¹⁴. V porovnání s obecnou úpravou účelu trestu podle trestního zákona¹⁵ speciální definice výchovné působení významně redukuje. Podle trestního zákona však může i doživotně odsouzený po odpykání trestu v délce dvaceti let požádat o podmíněné propuštění. Při rozhodování o něm je soud povinen posoudit právě stupeň převýchovy a schopnosti resocializace odsouzeného. V tomto ohledu se speciální definice jeví nadbytečná, protože vytváří obsahový nesoulad mezi smyslem obecné a zvláštní právní úpravy. U výkonu doživotních trestů se doposud nepodařilo v praxi realizovat doporučení Výboru proti mučení (CPT) z kontrolní návštěvy v roce 1997 týkající se zaměstnávání a vzdělávání těchto odsouzených a zmírnění jejich izolace od ostatních odsouzených i od vnějšího světa.

Výkon vazby

58. Podmínky výkonu vazby jsou upraveny zákonem č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o výkonu vazby“). Tato právní úprava se vztahuje na tři druhy vazby, které lze podle trestního řádu uložit. Je to jednak standardní vazba obviněného nebo obžalovaného v přípravném řízení a řízení před soudem podle § 67 trestního řádu⁶, jejímž účelem je zabránit obviněnému nebo obžalovanému, aby se vyhýbal trestnímu stíhání, nebo aby mařil objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání, anebo aby dokonal trestný čin či opakoval trestnou činnost, pro niž je stíhán. Zákonem o výkonu vazby se řídí také podmínky výkonu vyhošťovací a vydávací vazby. Do vydávací vazby může být za podmínek stanovených trestním řádem vzata osoba, pokud není českým státním občanem, o jejíž vydání za účelem trestního stíhání nebo výkonu trestu požádal Českou republiku cizí stát. Do vyhošťovací vazby (na rozdíl od předchozích dvou typů) může být vzata pouze osoba, která není českým státním občanem a byla pravomocně odsouzena k trestu vyhoštění samostatně nebo v kombinaci s jiným trestem podle trestního zákona, nejčastěji s trestem odnětí svobody.

59. V roce 2000 byl přijat zákon č. 208/2000 Sb., kterým se novelizoval zákon o výkonu vazby. Novela nabyla účinnosti dne 1. ledna 2001. V souladu s Evropskými vězeňskými pravidly zaměstnancům vězeňské služby výslovně stanovuje povinnost dbát na zachování práv, která obvinění ve výkonu vazby mají. Neupravuje však výkon vazby těhotných žen a matek s dětmi do 1 roku věku.

60. Na základě doporučení Evropského výboru proti mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, která Výbor formuloval po kontrolní návštěvě v České republice v roce 1997, se novelou zvyšuje četnost návštěv osob ve vazbě ze tří na dva týdny a délka návštěvy se prodlužuje z třiceti minut na jednu hodinu. Výjimku nad rámec těchto omezení může v odůvodněných případech povolit ředitel vazební věznice. Významná je také změna režimu návštěv osob v koluzní vazbě, tedy těch osob, které byly do vazby vzaty z důvodu obavy, že by mohly mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání. Podle dosavadní právní úpravy podléhala návštěva obviněného v koluzní vazbě předchozímu písemnému souhlasu soudu nebo státního zástupce. Toto ustanovení se pak často vykládalo v neprospěch obviněného jako předpokládání nesouhlasu bez jakéhokoliv

¹⁴ „Výkon doživotního trestu je především zaměřen na ochranu společnosti před další trestnou činností odsouzeného jeho izolací ve věznici a na usměrňování jeho jednání tak, aby odpovídalo dobrým mravům“ (ust. § 71 odst. 1 zákona o výkonu trestu).

¹⁵ „Chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páčení trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti“ (ust. § 23 odst. 1 trestního zákona).

odůvodnění. Podle novely se proto bez zbytečného odkladu stanoví podmínky pro uskutečnění návštěvy osoby v koluzní vazbě, kterými jsou zejména termín návštěvy, okruh osob a přítomnost orgánu činného v trestním řízení.

61. Novela prodloužila interval, ve kterém má obviněný právo přijmout balíček s potravinami a věcmi osobní potřeby. Doposud platný interval jedenkrát za dva týdny se prodlužuje na jedenkrát za tři měsíce, u mladistvých jedenkrát za dva měsíce. Toto omezení bylo přijato zejména proto, že i přes náležitou kontrolu se prostřednictvím balíčků dostávají do věznic návykové látky. V této souvislosti je nutno uvést, že právo obviněných na nákup potravin a věcí osobní potřeby zůstává upraveno v nezměněné podobě. Pozitivní změnou je rozšíření položek obsažených v balíčku, na něž se stanovený interval nevztahuje. Podle dosavadní úpravy to bylo pouze oblečení zasílané za účelem výměny. Novela stanoví, že omezující interval se nevztahuje ani na balíčky obsahující knihy, denní tisk, časopisy a hygienické potřeby.
62. Po vzoru Evropských vězeňských pravidel se nově stanovují podmínky výkonu kázeňského trestu umístění do samovazby. Na rozdíl od předchozí úpravy je předpokladem uložení tohoto kázeňského trestu nezbytné předchozí vyjádření lékaře, že obviněný je zdravotně způsobilý se mu podrobit. Novela dále rozšiřuje okruh literatury, kterou může obviněný ve výkonu kázeňského trestu samovazby číst a výslovně uvádí, že smí přijímat a odesílat korespondenci a číst denní tisk, právnickou, vzdělávací a náboženskou literaturu. Dále se zavádí nový institut zahlazení kázeňského trestu. Dává obviněnému možnost napravit důsledky svého nevhodného chování během vazby. Ředitel věznice nebo jím pověřený orgán vězeňské služby může rozhodnout o zahlazení kázeňského trestu, jestliže po jeho výkonu obviněný po dobu nejméně šesti týdnů řádně plní své povinnosti (23a odst.1). Momentem rozhodnutí o zahlazení se na obviněného hledí, jako by mu nebyl kázeňský trest uložen.
63. Na základě doporučení Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání byl novelou zaveden dozor nad dodržováním právních předpisů při výkonu vazby. Dozor obdobně jako u výkonu trestu odnětí svobody vykonává pověřený státní zástupce krajského státního zastupitelství, v jehož obvodu se vazba vykonává (viz informace k článku 13).
64. Problematickou je především aplikace zákona o výkonu vazby také na vyhošťovací vazbu. U osob vzatých do vazby podle § 67^o jsou z důvodů probíhajícího trestního řízení opodstatněná rozdílná, vesměs přísnější omezení než u osob vzatých do vyhošťovací vazby, tedy osob pravomocně odsouzených, jejichž vina již byla v trestním řízení prokázána. U osob ve vyhošťovací vazbě se z tohoto důvodu jediným opodstatněným omezením jeví být omezení osobní svobody. Pro žádná další omezení vyplývající ze zákona o výkonu vazby, především ta, jež se týkají redukování kontaktů s vnějším světem, není důvod. Ve vyhošťovací vazbě jsou drženy především osoby, u nichž zatím nelze trest vyhoštění vykonat, nejčastěji proto, že nemají platný cestovní doklad, a hrozí obava, že budou mařit výkon trestu. Vyřizování formalit spojených s vystavením náhradního cestovního dokladu však v některých případech trvá nepřiměřeně dlouho anebo doklad není vystaven vůbec, protože zastupitelské úřady cizích států nejsou ke spolupráci ochotny. V důsledku toho se stává, že vyhošťovací vazba trvá několik měsíců, dokonce i několik let. Její maximální délka není upravena a proto se na ní vztahují ustanovení upravující maximální délku vazby podle ust. § 67 trestního řádu, která stanoví, že vazba nesmí ani v nejzávažnějších případech přesáhnout čtyři roky. V letech 2000 – 2001 bylo zaznamenáno několik případů, kdy délka vyhošťovací vazby přesáhla dva roky.

Právní úprava institutů zadržení a zajištění

65. Umístění zadržené nebo zajištěné osoby v policejní cele nadále upravuje zákon o policii. Zadržení je institutem upraveným v trestním řádu (ust. §75-§77). Institut zajištění upravuje především zákon o policii a ve věcech týkajících se zajištění cizinců za účelem ukončení pobytu nebo vyhoštění také zákon o pobytu cizinců. V právní úpravě obou institutů nastaly ve sledovaném období následující změny.
66. Jak již bylo uvedeno v informaci k článku 6 a v úvodu informace k tomuto článku novelami Listiny základních práv a svobod a trestního řádu byla z 24 na 48 hodin prodloužena lhůta pro odevzdání zadržené osoby soudu, aby rozhodl o jejím vzetí do vazby nebo propuštění na svobodu.
67. Na právní úpravu institutu zajištění z důvodu ukončení pobytu nebo vyhoštění podle zákona o policii navázal cizinecký zákon úpravou institutu správního vyhoštění (viz informace k článku 3), zřízením speciálního zařízení pro zajištění cizinců a stanovením práv a povinností osob umístěných v zařízení a povinností a oprávnění personálu.
68. Zřízení speciálního zařízení pro zajištění cizinců si vyžádala ostrá kritika Evropského výboru pro zabránění mučení po jeho kontrolní návštěvě v České republice v roce 1997. Výbor považoval situaci za natolik závažnou, že svá doporučení formuloval jako okamžitá zjištění. Kriticky se vyjádřil především k podmínkám zadržování cizinců v policejních celách, kde neexistoval naprosto žádný denní režim a zcela chyběla právní úprava práv zajištěných osob.
69. Podle cizineckého zákona je policie oprávněna zajistit cizince a umístit jej do zajišťovacího zařízení, pokud mu bylo doručeno sdělení o zahájení řízení o správním vyhoštění a pokud zároveň hrozí nebezpečí, že by mohl ohrozit bezpečnost státu, závažným způsobem narušit veřejný pořádek nebo mařit či ztěžovat výkon rozhodnutí o správním vyhoštění. Zajištěný cizinec musí být poučen o možnosti soudního přezkumu zákonnosti zajištění. V původním zákonu o pobytu cizinců (326/1999 Sb.), byla policie povinna toto poučení provést v mateřském jazyce cizince nebo v jazyce, ve kterém je schopen se dorozumět. Pokud nebylo možné porozumění v tomto jazyce zajistit, policie seznámení neprovedla a sepsala o tomto záznam. Novela zákona o pobytu cizinců č. 140/2001 Sb. změnila toto ustanovení tak, že pokud nelze zajistit komunikaci v mateřském jazyce nebo v jazyce, ve kterém se cizinec je schopen dorozumět, policie provede poučení předáním písemného poučení v jazycích českém, anglickém, francouzském, německém, čínském, ruském, arabském a španělském.
70. Doba zajištění nesmí přesáhnout 180 dnů od okamžiku omezení osobní svobody. Zajištění musí být ukončeno, pokud zaniknou důvody zajištění, nebo rozhodne-li soud o nezákonnosti zajištění (§ 125 odst. 1).
71. Zařízení pro zajištění cizinců provozuje policie. Je rozděleno na dvě části, část s přísným režimem zajištění a část se zmírněným režimem zajištění. Do části s přísným režimem zajištění jsou umístěni cizinci, u nichž je obava, že by ohrozili účel zajištění, kteří jsou agresivní, po dobu karantény, pokud tito cizinci neplní povinnosti nebo porušují vnitřní řád, případně cizinci, jejichž totožnost nelze ověřit. Pokud policie neshledá důvody pro umístění cizince do části s přísným režimem zajištění, umístí jej do části se zmírněným

režimem. Při umístování cizinců se musí dbát na to, aby byli odděleni muži od žen a cizinci mladší 15 let od cizinců starších. V obou případech lze učinit výjimku u osob sobě navzájem blízkých. Zákonem je také stanoveno, že rozdělení rodiny při umístování cizinců musí být odůvodněné a přiměřené důsledkům rozdělení rodiny (§ 133).

72. Cizinec zajištěný v zařízení má právo na přijetí návštěv v počtu nejvýše 2 osob jednou za tři týdny v trvání 30 minut. Osobu, která mu poskytuje právní pomoc, má právo přijímat bez omezení. Jednou za dva týdny může přijmout balíček s potravinami, knihami a věcmi osobní potřeby do hmotnosti 5 kg.
73. Denní režim cizince závisí na tom, v jaké části zařízení je umístěn. V části s přísným režimem má právo na denní vycházku ve vymezeném prostoru zařízení v trvání minimálně jedné hodiny. V části se zmírněným režimem se cizinci mohou volně pohybovat v určeném čase ve vymezeném prostoru a mohou se stýkat s ostatními cizinci z této části zařízení.
74. Cizinec umístěný v zařízení má právo podávat státním orgánům České republiky žádosti a stížnosti, které je zařízení povinno neprodleně odeslat. Pokud o to požádá, musí mu být umožněna rozmluva s vedoucím zařízení nebo s jeho zástupcem.
75. Výše uvedená právní úprava je oproti předchozímu stavu bezpochyby pozitivní změnou. Ve fungování zařízení pro zajištění cizinců se však objevily také nedostatky, které pravděpodobně plynou ze skutečnosti, že zařízení tohoto druhu v České republice doposud neexistovala, a bude tedy nutné poučit se z poznatků vyplývajících z praxe. Ačkoliv důvodem umístění osoby v tomto zařízení je porušení cizineckého zákona, a ne trestního předpisu, režim i podmínky v něm jsou v mnoha ohledech podobny věznicím, avšak bez výhod, která lépe propracovaný systém vězeňství poskytuje. Kromě nedostatečného materiálního a technického vybavení je závažným problémem také kritický nedostatek personálu s dostatečnými jazykovými znalostmi, což přispívá k vytváření napětí mezi zajištěnými a personálem a ke špatnému psychickému stavu umístěných osob.

Výkon kázeňského trestu vězení v Armádě ČR

76. V roce 1999 vstoupil v účinnost zákon č. 220/1999 Sb., o průběhu základní nebo náhradní služby a vojenských cvičení a o některých právních poměrech vojáků v záloze. Tento zákon upravuje i kázeňské tresty a podmínky jejich ukládání. Druh a výše kázeňského trestu musejí být úměrné povaze kázeňského přestupku a jeho následkům, míře zavinění, okolnostem, za kterých byl spáchán, dřívějšímu chování vojáka, předvídanému účinku trestu na vojáka a na obnovení vojenské kázně. Voják má právo se před uložením trestu vyjádřit k věci, navrhnout důkazy a hájit se. Proti rozhodnutí o uložení kázeňského trestu se může voják odvolat do tří dnů od jeho oznámení. Odvolání má odkladný účinek.
77. Mimořádným kázeňským trestem zůstává podle zákona trest vězení. Vojínovi v základní nebo náhradní službě lze uložit tento trest v délce do 14 dnů, vojínovi v záloze povolánému na vojenské cvičení v délce do 4 dnů. Vojákyňím se kázeňský trest vězení neukládá. Trest se vykonává ve vojenské věznici, přičemž nástup trestu je možný až po provedení lékařské prohlídky. Trest spočívá v omezení osobní svobody pobytem ve vojenské věznici a v nařízení pracovní činnosti maximálně 8 hodin denně. Voják má právo na vycházku ve vojenském objektu v doprovodu v celkovém trvání 60 minut denně.

78. Nedostatkem zůstává fakt, že zřízení vojenských věznic, jejich činnost ani podmínky v nich nejsou v právních předpisech upraveny. Toto je upraveno pouze ve Vězeňském řádu, který je přílohou předpisu Základní řád ozbrojených sil České republiky. Vězeňský řád stanovuje minimální standard podmínek pro výkon kázeňského trestu vězení. Ve srovnání s podmínkami a normami vyžadovanými pro výkon trestu odnětí svobody mimo ozbrojené síly, přináší Vězeňský řád restriktivnější úpravu práv potrestaných vojáků. Konkrétně se jedná o rozdíly ve vybavení cel, nemožnost přijímat návštěvy včetně duchovního a nemožnost dostávat poštu. Kromě rozdílů ve vybavení cel však nový Základní řád ozbrojených sil České republiky, platný od 1. prosince 2001, tyto nedostatky odstranil.
79. Vězeňský řád také neupravuje žádná oprávnění a povinnosti dozorčího věznice, jeho pomocníků nebo správce věznice v chování k umístěným vojákům, ani jim nezakazuje explicitně nějaké chování. Vztahy mezi nimi se řídí obecnými ustanoveními o služebním styku. Problematická je také absence jakéhokoli systému speciální přípravy vojáků základní služby, kteří vykonávají službu ve vojenské věznici, stejně tak jako správců věznic - vojáků z povolání.
80. Kontrolu nad výkonem kázeňského trestu vězení vykonává Inspekce ministra obrany. Provádí se kontrola vybavení objektů vojenských věznic a dokumentace k výkonu trestu. Zároveň je v rozhovorech s potrestanými vojáky zjišťováno, zda nedochází k mučení, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Při těchto kontrolách zjistili inspektoři několik případů nedodržování Vězeňského řádu, která spočívala převážně v nedostatečném vybavení vojenských věznic, což vedlo k neúměrnému ztěžování výkonu trestu. Dalším častým problémem byla chybná, nedostatečná nebo chybějící ustanovení ve směrnících „Povinnosti dozorčího věznice“. Nejzávažnějším pochybením, které Inspekce konstatovala, byla neexistence záznamů doby práce vězňů, čímž byla znemožněna kontrola nad dodržováním maximální 8 hodinové pracovní činnosti. Systém evidence zavedený novým Vězeňským řádem platným od 1. prosince 2001 by měl výše uvedené nedostatky odstranit.
81. Vzhledem ke všem výše uvedeným skutečnostem a vzhledem k tomu, že při výkonu kázeňského trestu vězení dochází k omezování osobní svobody vojáků, by bylo zapotřebí upravit zřizování vojenských věznic i podmínky pro výkon kázeňského trestu vězení v nich zákonnou úpravou.

Výkon ústavní a ochranné výchovy

82. Právní úprava výkonu ústavní a ochranné výchovy se ve sledovaném období nezměnila. V současné době je však v Parlamentu projednáván návrh zákona o výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. Návrh zákona vymezuje pravomoci a povinnosti školských zařízení vůči nezletilému dítěti a k jeho zákonným zástupcům a určuje práva a povinnosti nezletilého svěřeného do péče školského zařízení. Současně stanovuje míru omezení práv zákonných zástupců a určuje jejich povinnosti vůči školskému zařízení. Pozitivní změnou je také přeměna všech dětských domovů na dětské domovy rodinného typu.
83. Kritika návrhu zákona se soustředila především na skutečnost, že mezi tresty za prokázané porušení zákona uvádí zákaz dočasného pobytu dítěte u osob odpovědných za výchovu nebo osob blízkých¹⁶. Kritikové to označují za rozpor s Listinou základních práv a svobod, která zaručuje právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého

¹⁶ Podle stavu před třetím čtením ke dni 20. 11. 2001, zdroj: www.psp.cz, Sněmovní tisk č. 837/4

a rodinného života¹⁷ a též za rozpor s Úmluvou o právech dítěte, jež stanoví, že dítě má právo udržovat styk s oběma rodiči, je-li odděleno od jednoho z nich nebo od obou¹⁸.

Článek 12

84. Jak bylo uvedeno výše, je mučení a jiné nelidské a kruté zacházení trestným činem podle § 259a trestního zákona. Na postup při jeho vyšetřování se proto vztahují ustanovení trestního řádu.
85. Podle dosavadní právní úpravy prováděly vyšetřování vyšetřovatelé policie za pomoci policejních orgánů. Úkol odhalovat trestné činy páchané policisty a zjišťovat jejich pachatele však plnil útvar ministerstva vnitra pro inspekční činnost (dále jen „Inspekce ministra vnitra“), tedy orgán, který stejně jako policie patří do působnosti Ministerstva vnitra. Tato situace byla v mnoha případech předmětem kritiky ze strany mezinárodních i domácích orgánů a organizací zabývajících se ochranou lidských práv. Naposled se tak stalo v souvislosti s výsledky vyšetřování případů údajného policejního násilí ve spojitosti s demonstracemi proti zasedání Mezinárodního měnového fondu a Světové banky v září roku 2000 v Praze.
86. Novela trestního řádu č. 265/2001 Sb. nově svěřuje úkol vyšetřovat trestné činy spáchané příslušníky policie státnímu zástupci. Státní zastupitelství patří do působnosti Ministerstva spravedlnosti a splňuje tedy požadavek nezávislosti vůči příslušníkům policie. S výjimkou vyšetřování trestných činů policistů a příslušníků Bezpečnostní informační služby, vyšetřování koná podle novely služba kriminální policie a vyšetřování Policie ČR.

Článek 13

Vězeňství

87. Obecně se vyřizování stížností řídí vládní vyhláškou č. 150/1958 U.I. o vyřizování stížností, oznámení a podnětů pracujících. Ve Vězeňské službě je vyřizování stížností vnitřně upraveno nařízením generálního ředitele č. 7/1995 o vyřizování stížností a oznámení ve Vězeňské službě ČR.
88. Za vyřizování stížností na generálním ředitelství Vězeňské služby ČR odpovídá generální ředitel. Samotné prošetřování a vyřizování stížností na generálním ředitelství provádí oddělení stížností odboru kontroly generálního ředitelství Vězeňské služby. Za vyřizování stížností v jednotlivých věznicích a vazebních věznicích zodpovídají příslušní ředitelé. Prošetřování v jednotlivých případech a vyřizování stížností ve věznicích zajišťují pověřené orgány, jimiž jsou příslušníci oddělení prevence a stížností v dané věznici.
89. V následující tabulce je uveden přehled podaných stížností ve sledovaném období.

| Rok | Oprávněné | Neoprávněné | Celkem |
|------|-----------|-------------|--------|
| 1998 | 118 | 1267 | 1385 |

¹⁷ ust. čl. 10 odst. 2

¹⁸ ust. čl. 9

| | | | |
|---------------|-----|------|------|
| 1999 | 152 | 1296 | 1448 |
| 2000 | 178 | 1542 | 1720 |
| k 30. 6. 2001 | 87 | 830 | 917 |
| Celkem | 535 | 4935 | 5470 |

90. Novým zákonem o výkonu trestu odnětí svobody a novelou zákona o výkonu vazby (208/2000 Sb.) byl zaveden mechanismus vnější¹⁹ kontroly dodržování zákonnosti ve výkonu trestu a vazby ze strany státních zástupců. Novelou zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství provedenou zákonem 169/1999 Sb. (dále jen „novela zákona o státním zastupitelství z roku 1999“) byla v tomto smyslu rozšířena působnost státních zastupitelství. Stanoví, že státní zastupitelství vykonává v rozsahu a za podmínek stanovených zvláštním zákonem dozor nad dodržováním právních předpisů v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranné léčení, ochranná nebo ústavní výchova a v jiných místech, kde je podle zákonného oprávnění omezována svoboda. Zvláštním zákonem ve smyslu tohoto ustanovení jsou zákony o výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody.
91. Oba zákony upravují dozor státních zástupců obdobně. Dozor nad dodržováním právních předpisů při výkonu vazby a trestu provádí pověřený státní zástupce krajského státního zastupitelství, v jehož obvodu se trest nebo vazba vykonává. Pověřený státní zástupce nevykonává žádné jiné úkoly státního zastupitelství. Při výkonu dozoru je oprávněn: v kteroukoliv dobu navštěvovat místa, kde se provádí výkon vazby nebo trestu; nahlížet do dokladů, podle nichž byly osoby zbaveny svobody a hovořit s nimi bez přítomnosti třetích osob; prověřovat, zda příkazy a rozhodnutí Vězeňské služby ve věznici týkající se výkonu vazby nebo trestu odpovídají zákonům a jiným právním předpisům; žádat od zaměstnanců Vězeňské služby ve věznici potřebná vysvětlení, předložení spisů, dokladů, příkazů a rozhodnutí týkajících se výkonu vazby nebo trestu; vydávat příkazy k zachování předpisů platných pro výkon vazby nebo trestu a nařídit, aby osoba, která je výkonu vazby nebo trestu držena nezákonně, byla ihned propuštěna. Vězeňská služba je povinna příkazy státního zástupce bez odkladu provést.
92. Systém vnější kontroly vězeňství byl v sledovaném období posílen také přijetím zákona č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv (dále jen „zákon o Veřejném ochránci práv“). Podle zákona působí ochránce k ochraně osob před jednáním úřadů a dalších institucí uvedených v zákoně, pokud je jejich jednání v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy, jakož i před jejich nečinností, čímž přispívá k ochraně základních práv a svobod. Působnost Veřejného ochránce práv se vztahuje i na Vězeňskou službu a zařízení, v nichž se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ale i ochranná nebo ústavní výchova a ochranné léčení. Ochránce jedná na základě podnětu fyzické nebo právnické osoby nebo z vlastní iniciativy.
93. Pokud ochránce na základě provedeného šetření zjistí porušení předpisů či jiná pochybení, vyzve instituci, v jejíž činnosti k pochybení nebo porušení došlo, aby se k jeho zjištění vyjádřila. Neshledá-li ochránce opatření k nápravě, které instituce ve věci přijala dostatečnými, sdělí písemně své závěrečné stanovisko dané instituci i stěžovateli. Jeho součástí je i ochráncův návrh opatření k nápravě. Instituce je pak do třiceti dnů od doručení závěrečného stanoviska povinna sdělit ochránci, jaká opatření k nápravě byla provedena. Jestliže tuto povinnost nesplní, nebo nejsou opatření k nápravě podle názoru

¹⁹ Státní zastupitelství jsou organizačně začleněna do struktury resortu ministerstva spravedlnosti. Jejich postavení, působnost a organizace se však řídí samostatným zákonem a jsou tedy na ministerstvu nezávislé.

ochránce dostatečná, vyrozumí nadřízený orgán. Pokud neexistuje nadřízený orgán, vyrozumí Veřejný ochránce práv přímo vládu. O svých zjištěních může informovat také veřejnost.

94. Ochránce každoročně předkládá Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR souhrnnou zprávu o své činnosti. Poslanecké sněmovně také předkládá nejméně jednou za tři měsíce informaci o své činnosti a dále zprávu o věcech, v nichž nebylo dosaženo dostatečných opatření k nápravě. Vzhledem ke svému oprávnění doporučovat vydání, změnu nebo zrušení právních nebo vnitřních předpisů, předkládá Poslanecké sněmovně i tato doporučení.
95. Zřízení funkce veřejného ochránce práv bezpochyby obohatilo systém vnější kontroly vězeňství. Ochránce však nemá možnost sjednat rychlou a účinnou nápravu v případech, kdy instituce, v jejíž činnosti k porušení předpisů či jinému pochybení došlo, není ochotna opatření k nápravě vykonat.

Policie

96. Každá osoba, která tvrdí, že byla vystavena mučení, má právo podat stížnost přímému nadřízenému policisty, na kterého stížnost směřuje, anebo kterémukoli vyššímu nadřízenému policejnímu funkcionáři včetně policejního prezidenta. Též je možné stížnost či jiné podání podat přímo odboru vnitřní kontroly ministerstva vnitra či podat trestní oznámení. Stížnosti osob na jednání policie projednávají orgány kontroly a stížností policie ČR a Inspekce ministra vnitra. Orgány kontroly a stížností, které jsou součástí Policie ČR, šetří věci netrestního charakteru. Inspekce ministra vnitra plnila ve sledovaném období úkol odhalovat trestné činy policistů. Je podřízena přímo ministru vnitra jako ústavnímu činiteli.

97. Následující tabulka obsahuje přehled počtu všech stížností na jednání příslušníků Policie ČR ve sledovaném období.

| Rok | Vyřízené stížnosti | Oprávněné stížnosti | Oprávněné stížnosti v % |
|---------------|--------------------|---------------------|-------------------------|
| 1998 | 4.953 | 907 | 21,8 |
| 1999 | 4.229 | 725 | 17,1 |
| 2000 | 5.280 | 786 | 14,9 |
| K 27. 9. 2001 | 4.193 | 474 | 11,3 |
| Celkem | 29.718 | 5.176 | 17,4 |

98. Trestné činy policistů dosud vyšetřovala Inspekce ministra vnitra. Tento systém nebyl považován za dostatečně nestranný. Mimo jiné i proto došlo novelou trestního řádu č. 265/2001 Sb. (vstoupí v účinnost 1. ledna 2002) k přenesení úkolu vyšetřovat trestné činy policistů na státní zastupitelství (viz též bod 87), což zaručuje nestrannost vyšetřování. Systém šetření podání netrestního charakteru zůstává v pravomoci orgánů stížností a kontroly Policie ČR. Přestože právo odvolání je zaručeno, je tento systém předmětem časté kritiky ze strany mezinárodních i domácích orgánů a organizací zabývajících se ochranou lidských práv.

99. Pro vnější kontrolu dodržování právních předpisů při výkonu zadržení nebo zajištění v policejních celách jsou částečně vytvořeny podmínky výše zmíněnou novelou zákona o státním zastupitelství. Ta stanoví, že státní zastupitelství v rozsahu a za podmínek stanovených zvláštním zákonem vykonává dozor nad dodržováním právních předpisů

v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranné léčení, ochranná nebo ústavní výchova a v jiných místech, kde je podle zákonného oprávnění omezována osobní svoboda. Policejní cely takovými místy bezpochyby jsou, neexistuje však zvláštní zákon, který by stanovoval rozsah a podmínky dozoru státních zástupců a proto jej v praxi nelze realizovat.

100. Působnost veřejného ochránce práv (viz výše) se vztahuje podle zákona i na Policii ČR. Jeho možnost sjednat nápravu jak je popsáno výše je však značně omezena, což vyplývá již ze samotné povahy této instituce.

Školství

101. Oproti období sledovanému předchozí periodickou zprávou došlo v této oblasti k posílení kontroly nad dodržováním práv dětí umístěných v zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Dříve se touto kontrolou zabývala pouze Česká školní inspekce a odbor resortní kontroly (nyní odbor pro styk s veřejností) ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. V roce 1999 byl přijat zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, který zavedl orgán sociálně-právní ochrany, a to rozšířením působnosti odboru péče o dítě na okresních úradech, tedy orgánech místní státní správy.

102. Okresní úřad je na základě tohoto zákona pověřen mimo jiné sledovat dodržování práv dítěte v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a také zda trvají důvody pro pobyt dítěte v ústavním zařízení. Zákon dále stanoví, že zaměstnanec okresního úřadu je povinen nejméně jednou za šest měsíců navštívit dítě, kterému byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Je oprávněn hovořit s dítětem bez přítomnosti dalších osob a nahlížet do dokumentace, kterou ústavní zařízení o dítěti vede. Zjistí-li, že ústavní zařízení porušilo své povinnosti, je povinen tuto skutečnost neprodleně oznámit okresnímu úřadu, zřizovateli zařízení a soudu, který nařídil ústavní výchovu nebo uložil ochrannou výchovu. Okresní úřad sleduje, zda došlo k odstranění zjištěných nedostatků a působí k přijetí opatření vedoucích k nápravě.

103. Výše zmiňovaná novela zákona o státním zastupitelství rozšiřující jeho působnost o dozor nad dodržováním právních předpisů i v místech, kde se vykonává ochranná nebo ústavní výchova, by mohla významně přispět k posílení vnější kontroly těchto zařízení. Podobně jako u zadržení a zajištění v policejních celách však i zde dosud chybí zvláštní zákon, který by stanovoval rozsah a podmínky, za nichž by státní zástupci byli oprávněni dozor vykonávat. Již zmiňovaný připravovaný zákon o školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních obsahuje ustanovení, která specifikují podmínky výkonu dozoru státního zastupitelství nad dodržováním právních předpisů v těchto zařízeních. Pokud Parlament zákon v navrhovaném znění schválí, bude tento dozor možné uplatnit v praxi.

104. Působnost veřejného ochránce práv, jak je popsána výše, se vztahuje také na zařízení, v nichž se vykonává ochranná nebo ústavní výchova.

105. Ve sledovaném období vykonávala nadále svou kontrolní činnost i Česká školní inspekce. Z její „Zprávy o stížnostech a podnětech týkajících se porušování práv dětí a porušování dodržování důstojných životních podmínek“ za období od roku 1998 do srpna 2001 vyplývá, že v uvedeném období šetřila stížnosti na šikanu a fyzické násilí vůči žákovi ze strany učitele nebo ředitele školy. Ve školním roce 1998/1999 zaznamenala 24 stížností na

šikanu, z nichž 6 bylo vyhodnocených jako oprávněné a 18 jako neoprávněné; 3 stížnosti na tělesné trestání žáka ředitelem, z nichž 1 byla vyhodnocena jako oprávněná a 2 jako neprokazatelné a 3 stížnosti na tělesné trestání žáka učitelem, z nichž 2 byly oprávněné a 1 neoprávněná. Ve školním roce 1999/2000 zaznamenala 33 stížností na šikanu, z nichž 4 byly vyhodnoceny jako oprávněné, 2 jako částečně oprávněné a 27 bylo kvalifikováno jako neoprávněné nebo neprokázané; 12 stížností na tělesné trestání žáka ředitelem, z nichž 1 byla vyhodnocena jako oprávněná, 10 jako neoprávněných a 1 byla vyhodnocena jako bezpředmětná a 3 stížnosti na tělesné trestání žáka učitelem, z nichž ani jedna nebyla prokázána. Ve školním roce 2000/2001 bylo zaznamenáno 13 stížností na šikanu, z nichž 3 byly vyhodnoceny jako oprávněné, 3 jako částečně oprávněné a 7 jako neoprávněných nebo neprokázaných; 5 stížnosti na tělesné trestání žáka ředitelem, z nichž 2 byly vyhodnoceny jako oprávněné a 3 jako neoprávněné nebo neprokazatelné a 3 stížnosti na tělesné trestání žáka učitelem, z nichž žádná nebyla prokázána.

Ochrana svědků

106. V roce 2001 byl za účelem zajištění lepší ochrany osob, kterým by v spojitosti s trestním řízením mohlo hrozit nebezpečí, přijat zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením s účinností od 1. července 2001. Uplatní se pouze v případech, kdy nelze bezpečnost ohrožené osoby zajistit jiným způsobem, tedy především podle již existujících ustanovení o ochraně svědka obsažených v trestním řádu. Na poskytnutí zvláštní ochrany a pomoci podle tohoto zákona není právní nárok.
107. Zvláštní ochranu a pomoc definuje jako soubor opatření, která zahrnují osobní ochranu, přestěhování chráněné osoby včetně příslušníků její domácnosti a poskytnutí pomoci za účelem jejího sociálního začlenění v novém prostředí a také zastírání skutečné totožnosti chráněné osoby. K zastírání skutečné totožnosti lze vytvořit legendu o jiné osobní existenci a zavést osobní údaje vyplývající z této legendy do informačních systémů. Tyto údaje se zvláště neoznačují a ani se nevedou odděleně od ostatních osobních údajů.
108. Ochranu podle tohoto zákona lze poskytnout třem kategoriím osob. Je to jednak osoba, která podala nebo má podat vysvětlení, svědeckou výpověď nebo vypovídala či má vypovídat jako obviněný anebo jinak pomáhala nebo má pomoci k dosažení účelu trestního řízení. Dále osoba, která je znalcem nebo tlumočnickem anebo obhájcem, pokud obviněný, kterého zastupuje, vypovídal nebo má vypovídat, aby pomohl k dosažení účelu trestního řízení. Třetí kategorií jsou osoby blízké vůči výše zmíněným osobám.
109. Zvláštní ochranu a pomoc lze podle zákona poskytnout za předpokladu, že ohrožená osoba souhlasí se způsobem a podmínkami jejího poskytování a ministr vnitra schválí návrh policie, soudce nebo státního zástupce, aby zvláštní ochrana a pomoc byla ohrožené osobě poskytována. Hrozí-li jí však bezprostřední nebezpečí, policie se souhlasem policejního prezidenta poskytne zvláštní ochranu a pomoc ještě před tím, než ministr vnitra návrh na její poskytnutí schválí. Vykonává-li ohrožená osoba vazbu nebo trest odnětí svobody, poskytne tuto ochranu vězeňská služba se souhlasem generálního ředitele.
110. Zákon dále upravuje povinnosti chráněné osoby, oprávnění a povinnosti subjektů poskytujících zvláštní ochranu a pomoc a podmínky, za nichž lze její poskytování ukončit.

Článek 14

111. Právo na to, aby se oběť mučení podle českého právního řádu domohla zajištění nápravy a přiměřeného odškodnění vyplývá již z ústavního práva zakotveného v čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv, který stanoví že každý má právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem. Podrobněji a lze říci, že univerzálně je odpovědnost za škodu způsobenou nesprávným úředním postupem stanovena zákonem č. 82/1998 Sb. o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.
112. Podle jeho ustanovení § 3, § 5 a § 13 stát odpovídá za škodu způsobenou nesprávným úředním postupem, kterou způsobily státní orgány, právnické a fyzické osoby při výkonu státní správy, která jim byla svěřena, územní samosprávné celky, pokud ke škodě došlo při výkonu státní správy, který na ně byl přenesen zákonem.
113. Zákon č. 82/1998 Sb. (ani jiná právní norma) neobsahuje definici nesprávného úředního postupu, a i když není známo, že by taková otázka byla v soudní praxi řešena, je zřejmé, že jednání ve smyslu článku 1. Úmluvy je jednáním, které lze dle českého právního řádu kvalifikovat jako nesprávný úřední postup, a to v případě, že by odpovědnost státu (respektive jiného subjektu) za takové jednání nebyla založena některým ze zvláštních zákonů, které upravují povinnosti jednotlivých orgánů veřejné moci, včetně stanovení odpovědnosti za porušení takových povinností.
114. Speciální úpravu takové odpovědnosti upravuje řada zákonů, z nichž sluší poukázat např. na zákon č. 283/1991 Sb. o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Podle jeho ustanovení § 49 odst. 5 stát odpovídá i za škody způsobené policií nebo policistou v souvislosti s plněním jejich úkolů stanovených tímto zákonem; to neplatí, pokud se jedná o škodu způsobenou osobě, která svým protiprávním jednáním oprávněný a přiměřený služební zákrok vyvolala. V podstatě shodně, ovšem ohledně jiného ozbrojeného sboru, stanoví § 23 odst. 5 zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Obdobně je odpovědnost za škodu upravena tak v ustanovení § 24 zákona č. 553/1991 Sb. o obecní policii; ve znění pozdějších předpisů. Odpovědným subjektem by zde nebyl stát, ale příslušná obec. Porušení povinností stanovených v úmluvě by rovněž bylo zpravidla možno posoudit jako porušení povinností upravených ve zmíněných zákonech.
115. Shora uvedené zákony neupravují způsob a rozsah náhrady způsobené škody a v tomto směru je závazná obecná úprava náhrady škod, jak je provedena občanským zákoníkem. Podle jeho § 442 a následujících má ten komu byla způsobena škoda na zdraví (dle okolností konkrétního případu) zejména tyto nároky na náhradu škody:
- a) jednorázové odškodnění bolesti poškozeného a ztížení jeho společenského uplatnění;
 - b) ztráta na výdělku, k níž došlo při škodě na zdraví, se hradí peněžitým důchodem; přitom se vychází z průměrného výdělku poškozeného, kterého před poškozením dosahoval.;
 - c) náhrada za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti poškozeného - činí rozdíl mezi jeho průměrným výdělkem před poškozením a nemocenskými dávkami;
 - d) účelné náklady spojené s léčením (do nich náleží i náklady na zdravotní rehabilitaci).

116. Při usmrcení stanoví občanský zákoník povinnost k odškodnění spočívajícímu v peněžitém důchodu, který hradí náklady na výživu pozůstalým, kterým zemřelý výživu poskytoval nebo byl povinen poskytovat. Náhrada nákladů na výživu náleží pozůstalým, pokud tyto náklady nejsou hrazeny dávkami důchodového zabezpečení poskytovanými z téhož důvodu; náhrada přiměřených nákladů spojených s pohřbem, pokud nebyly uhrazeny pohřebním poskytnutým podle zákona o státní sociální podpoře.

Článek 15

117. Česká republika neuvádí k tomuto článku žádné nové skutečnosti.

Článek 16

118. Česká republika neuvádí k tomuto článku žádné nové skutečnosti.

Část II

Reakce na závěry a doporučení Výboru

119. Po projednání 2. periodické zprávy České republiky (CAT/38/Add.1) na 466., 469. a 476. zasedání konaném 7., 8. a 14. května 2001 přijal Výbor dne 14. května 2001 svoje závěry a doporučení (CAT/C/XXVI/Concl.5/Rev.1), v nichž České republice doporučil:

Zajistit úplné a nezávislé prošetření všech stížností na špatné zacházení obecně a zvláště v spojitosti se zasedáním Mezinárodního měnového fondu a Světové banky v září 2000 a v následující periodické zprávě poskytnout Výboru informaci zjištěných skutečnostech a přijatých opatřeních, včetně případných informací o trestním stíhání a odškodnění obětí.

120. Podle stále platného zákona o policii, plní úkol odhalovat trestné činy páchané policisty a zjišťovat jejich pachatele Inspekce ministra vnitra (dále jen „IMV“). Vyšetřování věcí netrestního charakteru spadá do kompetence Odboru kontroly a stížností Policejního prezidia Policie ČR. Z informací ministerstva vnitra vyplývá, že policie obdržela 393 záporných ohlasů na způsob provedení bezpečnostního opatření při zasedání MMF a SB. Z těchto podání vyřadila 89 podání doručených opakovaně a 47 podání, která nespádala do kompetence policie. Všech zbylých 297 bylo předáno policejnímu prezidiu. Z rozboru vyplynulo, že se tato podání týkají dohromady 70 věcí, trestního i netrestního charakteru. V červenci 2001 bylo 67 z těchto případů uzavřeno. Podle vyjádření IMV se pouze v 16 případech jednalo o věci trestního charakteru. Tyto informace se rozcházejí se zprávami od nestátních neziskových organizací monitorujících dodržování lidských práv při zásazích policie ČR proti demonstrantům. Ty uváděly odlišná čísla týkající se násilí páchaného na policejních služebnách i přímo během zásahů v terénu. Oznámení se týkala podezření z trestných činů mučení a jiného nelidského a krutého zacházení, zneužití pravomocí veřejného činitele a ublížení na zdraví.²⁰

121. Ve věcech trestního charakteru IMV uzavřela 10 případů s tím, že nebylo prokázáno spáchání trestného činu, ve třech případech bylo konstatováno, že policisté nejednali v souladu se zákonem, ale pouze jeden z těchto případů, byl kvalifikován jako trestný čin zneužití pravomoci veřejného činitele, dva z těchto případů byly postoupeny příslušným služebním funkcionářům s návrhem na přijetí kázeňského opatření. V současné době se šetří 3 další případy, kde je podezření ze spáchání trestného činu příslušníky policie. Současný stav vyšetřování nasvědčuje tomu, že ve třech případech z šestnácti došlo ke spáchání trestného činu zneužití pravomoci veřejného činitele tím, že bylo použito nepřiměřeného násilí proti poškozeným. Konkrétně se jedná o případy na MOP Žižkov, Praha 3, ul. Lupáčova, MOP Vysočany, Praha 9, ul. Ocelářská a o případ fyzického násilí policistů v ul. Štěpánské. Ve dvou případech byla věc odložena, protože se nepodařilo zjistit skutečnosti opravňující zahájit trestní stíhání proti konkrétní osobě. Proti rozhodnutí o odložení věci byla v těchto případech podána stížnost a věci se tedy dále šetří. V souvislosti se skutečností, že v některých případech bylo konstatováno spáchání trestného činu, ale věc byla odložena pro nemožnost zahájit trestní řízení proti konkrétní osobě, vyvstala otázka odpovědnosti nadřízeného za nezákonné chování podřízených během výkonu služby. Na konkrétní otázku, zda je možné podle platné právní úpravy vyloučit odpovědnost nadřízeného za chování podřízených příslušníků při provádění služebních úkonů, zaslalo ministerstvo vnitra následující odpověď: „K otázce, zda je

²⁰ Např. z podkladů, které vypracoval Ekologický právní servis, konkrétně právní oddělení projektu Občanských právních hlídek, vyplývá, že pouze prostřednictvím této organizace bylo podáno 27 trestních oznámení.

možné podle platné právní úpravy vyloučit odpovědnost nadřízeného za chování podřízených příslušníků při provádění služebních úkonů, je nutno vždy zkoumat konkrétní případ, výpovědi osob, atd. Obecně je přitom možno vycházet ze základních povinností policisty a základních povinností nadřízeného uvedených v § 28 a § 29 zákona č. 186/1992 Sb., o služebním poměru příslušníků Policie České republiky, ve znění pozdějších předpisů, a to v tom smyslu, že nadřízený nemůže nést odpovědnost za veškeré činy podřízeného, ale nese odpovědnost např. za rozhodnutí, pokyny k postupu, přijatá opatření a rovněž v obecné rovině například i za to, že nekonal, ač konat měl.“

122. Jak vyplývá z informací poskytnutých Občanskými právními hlídkami, v případě násilí na MOP Ocelářská byl jeden z policistů, který se choval násilně, identifikován podle fotografie. V informacích Ministerstva vnitra k prověřování jednání policistů při výročním zasedání MMF a SB není o této identifikaci zmínka. Případ byl IMV odložen z důvodu, že se nepodařilo zjistit skutečnosti opravňující zahájit trestní stíhání a že identifikace policisty podle fotografie nebyla průkazná. Proti tomuto rozhodnutí byla zmocněncem poškozeného podána stížnost, o které rozhoduje obvodní státní zastupitelství Praha 3.

123. Diskutabilní je také posouzení jednání policisty, který byl identifikován podle fotografií, jak v civilu zasahuje dřevěnou tyčí proti demonstrantům. Tento čin byl posouzen jako jednání, které je v rozporu se zákonem o Policii České republiky, ale protože jednání policisty podle názoru IMV nedosahovalo dostatečného stupně nebezpečnosti pro společnost jak stanovuje trestní zákon, nedošlo k naplnění skutkové podstaty trestného činu zneužívání pravomoci veřejného činitele.

124. Z 54 věcí netrestního charakteru byly shledány pouze 3 jako oprávněné. Jednalo se o případy, kdy

- a) příslušník policie odmítl dát oprávněné osobě k nahlédnutí vlastní identifikační číslo;
- b) došlo k sejmutí daktyloskopických otisků osobě, u které k tomu nebyl důvod;
- c) došlo k neodůvodněnému eskortování předvedené osoby na oddělení cizinecké policie.

Ministerstvo vnitra neposkytlo informace o tom, jak byli potrestáni policisté, kteří se těchto činů dopustili.

125. V ostatních případech byly věci vyřízeny jako neoprávněné. Tato podání poukazovala na porušování práv zadržených jako neposkytnutí stravy a vody, neumožnění telefonického kontaktu, nesdělení důvodů omezení osobní svobody, neumožnění poskytnutí právní pomoci, neumožnění poskytnutí lékařského ošetření, odebrání věcí apod.

Přijmout vhodná opatření k zajištění nezávislosti prošetřování deliktního jednání osob prosazujících zákon (law enforcement officials) zavedením mechanismu vnější kontroly.

126. Jak již bylo zmíněno v informacích k jednotlivým článkům novelou zákona o státním zastupitelství z roku 1999 byla jejich působnost rozšířena o výkon dozoru nad dodržováním právních předpisů v místech, kde je podle zákonného oprávnění omezována osobní svoboda. Výkon tohoto dozoru však předpokládá stanovení jeho podmínek a rozsahu zvláštním zákonem. Tento však zatím existuje pouze pro výkon vazby a trestu odnětí svobody. Dalším takovým zákonem, pokud bude přijatý, by mohl být připravovaný zákon o školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. Na prošetřování stížností na deliktní

jednání osob prosazujících zákon nesouvisející s omezením osobní svobody se však dozor státních zástupců ve smyslu výše zmíněné novely nevztahuje.

127. Působnost veřejného ochránce práv (viz informace k článku 13) je sice definována široce a vztahuje se i na osoby prosazující zákon, jeho možnosti zabezpečit účinnou nápravu jsou však velmi omezené.

128. Významným krokem k zajištění větší objektivnosti vyšetřování trestní činnosti policistů bylo přenesení tohoto úkolu z IMV na státní zastupitelství, která nespádají pod resort vnitra, ale spravedlnosti. Prošetřování stížností na deliktní jednání policistů, které nedosahuje intenzity trestných činů však nadále vykonávají kontrolní orgány Policie ČR zařazené do její struktury. Nezávislý orgán pověřen šetřením všech druhů deliktního jednání osob prosazujících zákon s pravomocemi zajistit rychlou a účinnou nápravu závadného stavu v České republice zatím ustanoven nebyl.

Všem osobám zbaveným svobody zaručit právo informovat o své situaci blízkou nebo jinou osobu dle své volby, právo na právního zástupce dle své volby již od počátku omezení svobody a právo mít přístup k lékaři dle své volby popří jakémkoli lékařském vyšetření zajištěném policií.

129. Právo zadrženého nebo zajištěného informovat o své situaci blízkou nebo jinou osobu dle své volby zákonem zaručeno není. Zákon o policii však stanoví, že po zajištění osoby je policista povinen na její žádost vyrozumět o této skutečnosti osobu uvedenou v ust. § 12 odst. 3 zákona o policii⁴ nebo jinou určenou osobu.

130. V souvislosti s demonstracemi proti zasedání MMF a SB se vyskytly případy nedodržování práva zadržených osob kontaktovat blízkou nebo jinou vybranou osobu. Pracovníci IMV, kteří po událostech v září 2000 prošetřovali trestní oznámení na policisty, odůvodnili plošné znemožnění tohoto práva velkým množstvím zadržených osob na policejních stanicích.

131. Právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy je podle Listiny základních práv a svobod zaručeno každému od počátku řízení. Osoba zadržená podle trestního řádu, tedy podezřelý anebo obviněný, má podle tohoto zákona právo zvolit si obhájce a radit se s ním již v průběhu zadržení. Právo osob zajištěných podle zákona o policii na právního zástupce však zákonem zaručeno není.

132. Právo mít přístup k lékaři dle své volby při jakémkoli lékařském vyšetření zajištěném policií zákon o policii zadrženým nebo zajištěným osobám nepřiznává. Stanoví, že pokud policista zjistí, že osoba, která má být umístěna v cele, je zraněná, nebo upozorní-li tato osoba na svou závažnější chorobu anebo je důvodné podezření, že tato osoba takovou chorobou trpí, zajistí její lékařské ošetření a vyžádá vyjádření lékaře, zda osoba může být umístěna v cele. Je také stanoveno, že pokud osoba umístěná v cele onemocní, ublíží si na zdraví, či se pokusí o sebevraždu, policista, který vykonává ostrahu cely, učiní potřebná opatření směřující k ochraně jejího života a zdraví, zejména jí poskytne první pomoc a přivolá lékaře, od něhož vyžádá stanovisko k dalšímu setrvání osoby v cele nebo o jejím umístění ve zdravotnickém zařízení. Právo být po zadržení nebo zajištění vyšetřen lékařem dle vlastní volby zákon o policii nezaručuje, ačkoliv podle ust. § 9 odst. 2 zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů je právo na svobodnou volbu lékaře omezeno pouze u osob ve vazbě a výkonu trestu odnětí svobody.

133.K důslednějšímu dodržování práv zadržených osob a tedy i k minimalizaci možnosti špatného zacházení by podle názoru Rady vlády pro lidská práva a zástupců nestátních organizací zabývajících se lidskými právy přispělo zkvalitnění mechanismu vnější kontroly zařízení, kde jsou drženy osoby zbavené svobody. Žádný vnější mechanismus pro preventivní a systematickou kontrolu úrovně zacházení se zadrženými v policejních celách neexistuje.

Zavést nezávislý a účinný systém kontroly prošetřování stížností vězňů a též mechanismus vnějšího a občanského dozoru nad vězeňským systémem.

134.Zavedením dozoru státních zástupců nad výkonem vazby a trestu odnětí svobody byl dozor nad vězeňským systémem zabezpečen. Vzhledem k tomu, že státní zastupitelství stejně jako Vězeňská služba patří do působnosti resortu spravedlnosti, zůstává otevřenou otázkou, do jaké míry je tento dozor možné považovat za vnější a nezávislý. Žádná forma občanského dozoru není obecně závazným předpisem upravena. Do věznic a vazebních věznic však mají přístup pracovníci Českého helsinského výboru a členové výboru proti mučení Rady vlády ČR pro lidská práva. Jejich působení však nelze nazvat dozorem především pro absenci jakýchkoliv oprávnění a spíše neformální charakter spolupráce s Vězeňskou službou.

Poskytnout informace o možnostech obětí dosáhnout odškodnění či jiné formy zmírnění negativních důsledků mučení a jiného krutého, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání.

135.Sama skutečnost, že odpovědným subjektem je zpravidla stát (či jiný veřejnoprávní subjekt) vytváří dostatečný předpoklad k reálnosti dosažení plného a včasného odškodnění ve smyslu právní předpisů uvedených v bodě 113. této zprávy. Jménem státu by o náhradě jednal jeho ústřední orgán příslušný dle okolností konkrétního případu, přičemž v úvahu přichází nejspíše Ministerstvo spravedlnosti nebo Ministerstvo vnitra. Pokud by poškozený nedosáhl u příslušného ústředního orgánu odškodnění mimosoudní cestou, měl by možnost uplatnit nároky na náhradu škody cestou občanského soudního řízení. V takovém případě by o odškodnění rozhodovaly obecné soudy s tím, že žalovaná Česká republika (jejímž jménem by jednal příslušný ústřední orgán) by v takovém řízení měla procesní postavení strany sporu stejně jako kdyby žalovanou stranou byla jakákoliv jiná právnická či fyzická osoba.

136.Určitou možnost zmírnění negativních důsledků mučení a jiného krutého, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání může představovat i pomoc poskytnutá podle zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí pomoci obětem trestné činnosti a o změně některých zákonů, pokud by takové jednání bylo kvalifikováno jako trestný čin.

137.Pro úplnost se dodává, že Česká republika ratifikovala Evropskou úmluvu o odškodňování obětí násilných trestných činů (vyhl.č. 141/2000 Sb.m.s.), podle které je možno za podmínek tam stanovených poskytnout odškodnění i cizím státním příslušníkům, jestliže se staly obětí násilného trestného činu.

